

РОЗДІЛ III.

НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ У ФАХОВІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ

НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ СТУДЕНТІВ У ПРОЦЕСІ ПРАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ

Ярошенко О.Г.,

доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України,
Інститут вищої освіти НАПН України

Як зазначено у Законі України про вищу освіту, «практична підготовка осіб, які навчаються у вищих навчальних закладах, здійснюється шляхом проходження ними практики на підприємствах, в установах та організаціях згідно з укладеними вищими навчальними закладами договорами, або у його структурних підрозділах, що забезпечують практичну підготовку» [1, с. 65].

Практична підготовка студентів виступає однією з форм освітнього процесу [1, с. 64], завдяки якій не лише здійснюється перевірка фахових компетенцій студентів, а й створюються широкі можливості для формування дослідницької культури майбутніх фахівців у конкретній науковій галузі.

Задля практичної підготовки студентів навчальними планами вищих навчальних закладів передбачено проведення різних видів практики. Аналіз літератури й освітнього процесу вказують на те, що практична підготовка, яка передбачена інваріантною частиною навчальних планів і реалізована у завданнях і змісті програм практик, тяжіють до когнітивної орієнтації цієї форми освітнього процесу як на рівні студента, так і на рівні викладача. Це, а також протиріччя, що виникло між зростаючою роллю якості практичної підготовки студентів вищих навчальних закладів і відчутним скороченням одиниць часу на проведення практик, робить актуальною, що потребує невідкладного розв'язання, проблему реалізації науково-дослідницької діяльності студентів у процесі практичної підготовки. Підтвердження цьому знаходимо у Законі України про вищу освіту, де до основних завдань університетів, академій, інститутів віднесено: « провадження наукової діяльності шляхом проведення наукових досліджень і забезпечення творчої діяльності учасників освітнього процесу» [1, с.33].

Постає питання: наскільки навчальні та виробничі практики студентів сучасних вищих навчальних закладів готові до цього?

Щоб відповісти на поставлене питання стосовно вищої педагогічної освіти, ми проаналізували навчальні програми педагогічних практик студентів, завдання самостійної роботи майбутніх учителів на час проходження практики і з'ясували, наскільки неузгодженими є мета, завдання, види діяльності, що стосуються практики, та результати її проведення в частині наукової роботи студентів. Розкриємо це на конкретних прикладах педагогічних практик

майбутніх учителів біології, географії, хімії [2].

Метою пропедевтичної педагогічної практики студентів є «здійснення студентами спостереження за навчально-виховним процесом, його аналіз та формування в них умінь проведення перших спроб навчальної та виховної роботи з учнями. Серед завдань практики є одне, з нашої точки зору важливе в плані підготовки вчителя до наукової діяльності за обраною професією – навчити студентів «проводити педагогічне спостереження, аналізувати, фіксувати, зіставляти реальні результати з бажаними, нормативними» [2, с. 34]. Але за видами діяльності студента-практиканта до змісту пропедевтичної практики проведення нормативної навчально-наукової роботи (написання рефератів, доповідей, аналітичних звітів, курсових робіт тощо) чи короткотривалі (міні-) дослідження не включено. Серед звітної документації звіт про навчально-наукову роботу студента під час пропедевтичної практики не передбачений.

У меті виробничої практики наступного року навчання (завершального у підготовці бакалаврів) наголос також зроблено на навчально-виховній роботі вчителя-предметника та класного керівника. Але за видами діяльності виокремлено «виконання завдань з науково-дослідної роботи» [1, с. 61]. Це заслуговує схвалення, проте є недостатнім на сучасному етапі формування конкурентно-спроможного фахівця, бо науково-дослідну роботу студентів під час практики зведено до виконання лише «курсвої та дипломної робіт» [1, с. 80].

З прийняттям нового Закону України про вищу освіту докорінно змінюється роль, завдання та організація наукової роботи у вищих навчальних закладах. Варто підкреслити, що за новим Законом України про вищу освіту другий (магістерський) рівень освіти здобувається за освітньо-професійною та освітньо-науковою програмою. «Освітньо-наукова програма магістра обов'язково включає дослідницьку (наукову) компоненту обсягом не менше 30 відсотків» [1, с. 11].

Проведене нами опитування студентів виявило недооцінку ними ролі практики у формуванні науково-дослідницької компетентності. У світлі імплементації нового Закону України про вищу освіту, яким передбачено «забезпечення органічного поєднання в освітньому процесі освітньої, наукової та інноваційної діяльності» [1, с. 33]. Для цього має бути розроблена й поетапно реалізована освітня технологія підготовки студентів до науково-дослідницької діяльності. Науково-дослідницька діяльність студентів за цією технологією повинна відбуватися в науково-центрованому освітньому середовищі, де дослідницька діяльність викладачів і студентів тісно переплітаються, а одержані результати використовуються в освітньому процесі. Головна мета такої діяльності – встановити чи перевірити істину, використовуючи для цього доступні методи наукових досліджень. Тобто, навчання через дослідження має прийти на зміну пояснювально-ілюстративному типу навчання.

Для актуалізації наукового потенціалу студентів практична підготовка має більше можливостей порівняно з пояснювально-ілюстративним навчанням.

Отже, доходимо висновку, що науково-дослідницька діяльність студентів у процесі їх практичної підготовки має інтегруватись у цілісний освітній процес і стати багатоплановою та цілеспрямованою, щоб забезпечувати не лише оволодіння фаховими компетенціями, а й стати засобом продукування нових знань та умінь, розвитку ціннісного ставлення до науково-дослідницької діяльності в контексті її нормативно-навчальних функцій, забезпечуючи особистісне освітнє й професійне зростання майбутнього фахівця.

Список використаної літератури:

1. Закон України про вищу освіту: станом на 18 вересні 2014 року. – Х.: Право, 2014, – 164 с.
2. Педагогічна практика: програми, навчально-виховна робота студентів, звітність: навчально-методичний посібник. Авторський колектив / За аг. ред.. І.В. Мороза, Т.С. Івахи. – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2012, -222 с.

ДИПЛОМНА РОБОТА – ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ХІМІЇ

Дабіжук Т.М., кандидат біологічних наук, доцент

Неборачок В.О., студентка 4-го курсу, напряму підготовки «Хімія»

Вінницький державний педагогічний університет імені М. М. Коцюбинського

Національна доктрина розвитку освіти в Україні передбачає інтенсифікацію наукових досліджень у вищих навчальних закладах та забезпечення підготовки кваліфікованих кадрів, які будуть здатні до творчої праці, матимуть сучасний світогляд, навички самостійного наукового пізнання.

Одним із основних напрямків науково-дослідницької діяльності студентів у вищих навчальних закладах освіти, яка на сьогодні є складовою навчального процесу це написання і захист дипломної роботи [1].

Дипломна робота є критерієм оцінки рівня підготовки випускника вищої школи відповідно до вимог Державного стандарту, яку виконує студент самостійно на завершальному етапі навчання і є формою учбово-дослідницької роботи [2].

Хімія є експериментальною наукою і передбачає наявність у майбутнього вчителя не лише суми теоретичних знань, але і великого переліку практичних умінь і навичок. Формування цих компетентностей відбувається впродовж всього періоду навчання в ході виконання лабораторних робіт, індивідуальних навчально-дослідних завдань, курсових робіт тощо. Виконуючи лабораторну роботу, студент має лише одну-дві спроби у проведенні якогось досліду, а під час виконання дипломної роботи йому необхідно багаторазово повторити експеримент, отриманий результат обробити статистично, узагальнити, осмислити, теоретично обґрунтувати.

В ході виконання лабораторної роботи всю підготовчу роботу робить лаборант, це і підготовка посуду, приготування розчинів реактивів, підготовка необхідних приладів. В процесі виконання дипломної роботи студент

самостійно проводить ці етапи. Причому, якщо дослід не вдається, то самостійно або з допомогою викладача шукає причину помилки і як її виправити.

Проте всі ці види діяльності не вичерпують усіх можливостей підвищення професійних умінь. Дипломна робота студента спеціальності «хімія» - це той ще не використаний в повній мірі резерв можливостей, яким необхідно скористатися. Адже виконання дипломної роботи на всіх етапах (від планування до оформлення та захисту) дає неоціненний досвід. Звичайно, говорити про наукову новизну можна з великою натяжкою, адже нові знання набуті студентом в ході виконання дипломної роботи є новими лише суб'єктивно, проте практичні навички і вміння залишаються в арсеналі випускника.

Виконання дипломної роботи в повній мірі дає можливість реалізувати особистісний принцип навчання, адже сам дипломник обирає темп виконання роботи, керівник дипломної роботи має змогу врахувати індивідуальні особливості та пізнавальні можливості студента [3]. Обирається такий темп виконання роботи, що дає можливість студенту в комфортних для нього умовах опрацьовувати розділи дипломної роботи, опановувати нові для нього методики, прийоми і методи хімічного дослідження.

Отримані навички і вміння, які набув студент в ході виконання дипломної роботи, стануть неоцінним багажем і в проведенні гурткової роботи в школі з хімії та під час керівництва науковою роботою МАН України.

Таким чином, виконання дипломної роботи майбутнім вчителем хімії підвищує його конкурентоздатність на ринку праці, завдяки отриманим знанням, навичкам та умінням.

Список використаних джерел

1. Єчина Ю. С. Науково-дослідницька діяльність студентів як підґрунтя науково-технічного розвитку/ Ю.С. Єчина // Вісник КНУТД. – 2012 - №5 – С. 4
2. Методичні рекомендації до виконання дипломних робіт. Методика підготовки і порядок захисту./ Рубан О.А., Огарь С.В., Сліпченко Г.Д., Хохлова Л.М. – Х.: Вид-во НФаУ, 2013. - 33 с.
3. Симонов П.В. Темперамент. Характер. Личность/ П.В. Симонов, П.М.Єршов, - М.; Наука, 1984 – 161 с.

ПЕДАГОГІЧНИЙ ДОСВІД ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ДО НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ РОБОТИ

Дівінська Н.О., кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник
Інститут вищої освіти НАПН України

Загальні тенденції розвитку вищої освіти зумовлюють зростання вимог до якості професійно-педагогічної підготовки майбутнього вчителя. У проєкті Стратегії реформування вищої освіти в Україні до 2020 року передбачена інтеграція вищої освіти і науки, яка має досягатися шляхом підвищення частки

та якості дослідницької та інноваційної діяльності у закладах вищої освіти, а також підвищення актуальності змісту вищої освіти та рівня дослідницької компетентності здобувачів вищої освіти [2]. Ув'язку з цим все більшої актуальності набуває включення у підготовку педагогічних кадрів сучасних наукових досліджень. Слід зазначити, що особливу цінність набувають такі соціально та особистісно значущі якості, як готовність до рішучих та цілеспрямованих дій, прагнення до самовдосконалення й творчого пошуку, до підвищення ефективності та якості педагогічної праці, до використання інтерактивних та інформаційних педагогічних технологій. Українські дослідники Є.С. Спіцин та І.В. Чмихало досліджуючи проблему оптимізації науково-дослідної роботи студентів педагогічних вищих навчальних закладів, ще у 80-90 рр. ХХ ст. вказували на необхідність формування умінь майбутнього вчителя, які б сприяли інтенсифікації навчального процесу і підкреслювали, що для вирішення цієї проблеми необхідно повністю переглянути систему професійної підготовки студентів, яка має торкнутися усіх сторін навчально-виховного процесу [3, с. 118]. Спираючись на загальну настанову Концепції науково-дослідної роботи студентів (1986 р.) про те, що з перших кроків навчання студенти повинні залучатися до дослідницької роботи, брати участь у впровадженні її результатів у виробництво та ін., ці вчені пропонували свою систему формування дослідницьких умінь та навичок, яка містила б у собі: безперервну педагогічну практику з першого по п'ятий курс в органічному поєднанні зі спецкурсами та спецпрактикумами (пропонувалося викладання на молодших курсах (I-II) навчального курсу „Основи наукових досліджень”, спецсеінарів з методів науково-педагогічних досліджень, елементів НДРС у ряді нормативних і факультативних курсів, підготовки рефератів з педагогічних, суспільних та спеціальних предметів, спецпрактикумів, одержання необхідного мінімуму знань з питань проведення науково-педагогічних досліджень та ін.; виконання курсових робіт протягом трьох-чотирьох семестрів, що передбачає збір і аналіз експериментальних даних, проміжні звіти й обговорення роботи на засіданнях проблемних груп; дипломну роботу як підсумок всієї самостійної творчої роботи студента протягом п'яти років з обов'язковим впровадженням розробок та рекомендацій у практику навчально-виховного процесу (передбачалося перетворити курсові роботи, що носять, у своїй більшості, реферативний характер, на курсові науково-дослідні роботи) [3]. Таким чином, система науково-дослідної роботи студентів, яка була включена до навчального плану педагогічного вищого навчального закладу мала завершитися виконанням дослідницької дипломної роботи. Ряд учених вказують на те, що починати формувати дослідницькі вміння потрібно вже у майбутнього абітурієнта. Так, В.А. Алфімова пропонує модель творчої особистості учня дослідницького типу, яка складається з підструктур: психологічної, пізнавальної, мотиваційної та відношень. Цікавим дослідженням у цьому напрямку є робота В.П. Кисільової, присвячена формуванню творчої особистості учня профільного ліцею у процесі навчання, у якій вона досліджує процес формування готовності ліцеїста до організації та проведення науково-

дослідницької діяльності і визначає її як „...складну (інтегративну) якість, що відображає здатність особистості ліцеїста під керівництвом ученого-педагога організувати власну науково-дослідницьку діяльність у процесі навчання в ліцеї і включає такі компоненти як творчі можливості, компетентність, володіння технологією наукового дослідження” [1, с. 9]. Цінним є розробка і впровадження методичних рекомендацій для керівників та викладачів навчальних закладів нового типу „Організація науково-дослідницької діяльності учнів профільних ліцеїв”. Проведений нами аналіз науково-педагогічної та методичної літератури дозволив зробити висновок про те, що формування готовності студентів до науково-дослідної діяльності це складний педагогічний процес, який вимагає застосування комплексу методологічних підходів, що забезпечують отримання різнопланових характеристик досліджуваного явища. Питання готовності майбутнього вчителя до науково-дослідної діяльності розглядалося у педагогічній науці, проте на сучасному етапі розвитку суспільства необхідно переосмислити наявний педагогічний досвід з метою виявлення нових, оптимальних шляхів формування їх готовності до науково-дослідної діяльності.

Список використаних джерел

1. Кисільова В.П. Формування творчої особистості учня профільного ліцею у процесі навчання: автореф... дис....к.пед.н.: 13.00.04 / Валентина Петрівна Кисільова. – К., 2001. – 22 с.
2. Проект Стратегії реформування вищої освіти в Україні до 2020 року. – [електронний ресурс]. – Режим доступу: search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/NT1109.html
3. Шляхи оптимізації організації науково-дослідної роботи студентів педвузу / Є.С. Спіцин, І.В. Чмихало // Психолого-педагогічна підготовка вчителя іноземної мови в умовах перебудови школи: зб. наук. праць / за заг.ред. М.Б. Євтуха. – К.: КДППМ, 1990. – С.117-125.

РОЗВИТОК СТУДЕНТСЬКОЇ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ РОБОТИ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ

Скиба Ю.А.,

доктор педагогічних наук, доцент
Інститут вищої освіти НАПН України

Проблема підготовки студентів до науково-дослідницької діяльності є особливо актуальною в сучасних умовах соціально-економічного розвитку суспільства. Тому “...осмислення прогресивних ідей минулого з погляду сьогодення, є необхідною передумовою всебічного розуміння дослідниками нових проблем, що постали перед педагогічною наукою і практикою у зв’язку зі створенням національної системи освіти”[13].

Вагомий внесок у дослідження проблеми студентської науково-дослідницької роботи зробили провідні науковці: Л. Вовк, Н. Дем’яненко, М. Євтух, В. Кремень, В. Луговий, В. Майборода, О. Микитюк та ін.

Студентську науково-дослідницьку діяльність другої половини ХХ ст.

досліджували: В. Борисов (формування готовності вчителя до дослідницької педагогічної діяльності) [4], С. Єфремов (професійна спрямованість науково-дослідної роботи студентів) [7], В. Майборода (розвиток вищої педагогічної освіти) [17], О. Микитюк (історико-педагогічний аналіз розвитку науково-дослідної роботи) [9], Л. Сущенко (організація науково-дослідної роботи майбутніх педагогів) [6] та ін.

Здійснивши аналіз стан студентської науково-дослідної роботи у вишах 1970-80-х рр. встановлено основні тенденції, а саме: оволодіння студентами марксистсько-ленінським науковим методом пізнання, поглиблене і творче засвоєння навчального матеріалу; формування у студентів навчально-дослідницьких умінь, як з профілюючих, так і з психолого-педагогічних дисциплін; розвиток здібностей дослідження, аналізу літературних та інших джерел знань. Зазначений період характеризується зростанням кількості студентів, які брали участь різних видах науково-дослідницької роботи, зростання рівня її організації, посилення плановості, підвищення активності студентів в проведенні заходів спрямованих на розвиток науки, зародження студентських наукових товариств

1970 – 1980-ті роки багаті на знахідки та інновації в педагогічній науці і практиці організації студентської наукової роботи. Проте вона набула рис закритої системи, що відокремлюється від світових освітніх процесів і орієнтується на власні особливості соціально-економічного розвитку.

1990-2000 рр. характеризуються періодом формуванням нової педагогічної парадигми у розвитку студентської науково-дослідницької діяльності. Виявлено тенденції до розширення змісту науково-дослідницької роботи відповідно до нових суспільних потреб, орієнтація її на дослідження проблем конкретного регіону, зростання ролі самостійності студентських наукових об'єднань, визначення пріоритетних напрямів дослідження в соціальній, гуманітарній та екологічній сфері.

Варто відзначити, що у ВНЗ сформувалася централізована та ієрархічна структура управління студентською науково-дослідницькою роботою, а саме: рада студентського наукового товариства університету, рада студентського наукового товариства факультету, студентський науковий гурток кафедри, студентські наукові проблемні групи.

2010 –ті і до тепер характеризується удосконалення форм організації наукових студентських досліджень, розширенням змісту наукових робіт, зростанням ролі студентських наукових товариств. Прийнятий Закон України „Про вищу освіту” (2014 р.) значно розширив права студентських наукових товариств. Вони можуть приймають акти, що регламентують їх організацію та діяльність; проводити організаційну, наукові та освітні заходи; популяризувати наукову діяльність серед студентської молоді, сприяють залученню осіб, які навчаються, до наукової роботи та інноваційної діяльності; представляти інтереси студентів перед адміністрацією вищого навчального закладу та іншими організаціями з питань наукової роботи та розвитку академічної кар'єри; сприяти підвищенню якості наукових досліджень; обміну

інформацією між молодими вченими та дослідниками; розвитку міжвузівського та міжнародного співробітництва; взаємодіяти з Національною академією наук України та національними галузевими академіями наук, науковими та науково-дослідними установами;

Отже, аналіз наукових публікацій та дисертаційних досліджень свідчить про такі тенденції в організації студентської наукової роботи: 1) період 1970-80 рр. характеризується зростанням кількості студентів, які брали участь різних видах науково-дослідницької роботи, зростання рівня її організації, посилення плановості, підвищення активності студентів в проведенні заходів спрямованих на розвиток науки, зародження студентських наукових товариств; 2) 1990-2000 рр. характеризуються розширення змісту науково-дослідницької роботи, орієнтація її на дослідження проблем конкретного регіону, зростання ролі самостійності студентських наукових об'єднань, визначення пріоритетних напрямів дослідження в соціальній, гуманітарній та екологічній сфері; 3) 2010 – ті і до тепер характеризується удосконалення форм організації наукових студентських досліджень, розширенням змісту наукових робіт, зростанням ролі студентських наукових товариств.

Вивчений історико-педагогічний досвід організації науково-дослідницької діяльності та виявлення форм і видів наукових досліджень є актуальним нині та можуть бути використані в умовах сьогодення.

Список використаних джерел

1. Майборода В.К. Вища педагогічна освіта в Україні: історія, досвід, уроки (1917-1985 рр.) / В.К. Майборода. – К.: Либідь, 1992. – 196 с.
2. Микитюк О.М. Становлення та розвиток науково-дослідної роботи у вищих педагогічних закладах України (історико-педагогічний аспект) / О.М. Микитюк. – Харків : “ОВС”, 2001. – 256 с.
3. Основні напрями наукових досліджень з педагогіки і психології України // Педагогіка і психологія. – 1994. - № 1. – С. 9.

НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ У ФАХОВІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ

Лебединець Г.М.

аспірант кафедри теорії та історії педагогіки

Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова

Підвищення ролі науки в суспільстві, зростання соціального престижу ставить високі вимоги до знань про неї. У сучасних умовах ці вимоги стрімко зростають, стимулюючи поглиблення досліджень сфери науки в більш повному обсязі, в єдності всіх її сторін.

Саме наука створена для безпосереднього вивчення суттєвих сторін всіх явищ природи, суспільства і мислення. Формою її здійснення та розвитку виступає наукове дослідження – тобто діяльність, направлена на всебічне вивчення об'єкту, процесу або явища, їх структури і зв'язків, а також отримання і упровадження в практику корисних для людини результатів. Об'єктом

наукового дослідження є матеріальна або ідеальна системи, а його предметом – структура системи, взаємодія її елементів, різні властивості, закономірності розвитку тощо [5].

Організація науки в державі включає чотири основних сектори: академічний, вузівський – спрямований на забезпечення фундаментальних і прикладних досліджень, які дають нові знання та розробки, придатні до практичного застосування, галузевий, виробничий [4].

Наука у вищих навчальних закладах (ВНЗ) є невід’ємною і дуже важливою складовою навчальної діяльності, визначає її зміст і відповідність сучасним потребам суспільства. Участь молоді в наукових дослідженнях безумовно сприяє формуванню з них творців нового інтелектуального продукту. Викладачі університетів забезпечують своє наукове зростання саме через виконання ними актуальних досліджень і науково-технічних розробок, а отримані нові знання науковців і студентів університетів є базисом, що забезпечує прогрес інноваційного розвитку держави [1].

Успішне здійснення науково-дослідницької роботи забезпечує науковий рівень змісту та методів викладання навчальних дисциплін, досягнення державних стандартів підготовки фахівців, упровадження наукових розробок викладачів у навчальний процес, як необхідної умови підготовки конкурентоспроможних фахівців; широке залучення викладачів до видавничої діяльності, а обдарованої молоді до науково-дослідної роботи, розробки актуальних проектів, проведення наукових експедицій; виявлення, розвиток і використання творчого потенціалу для розв’язання проблемних завдань педагогічної науки; розробку перспективних напрямів наукових досліджень [3].

За останні роки науково-дослідницька діяльність суттєво змінилась як змістовно, так і організаційно. У зв’язку з цим з’явилися нові вимоги до особистісних і професійних якостей вченого: особлива увага приділяється розширенню професійної ерудиції та світогляду, рівню інтуїції, уяви, захоплення, працелюбності, емоційності, честолюбства, які мають важливе значення для успіху в науковій діяльності.

Так, маючи свою специфіку, науково-дослідницька робота ВНЗ в організаційному, змістовному і результативному плані передбачає розв’язання конкретних завдань, найважливішими серед яких є:

- забезпечення фундаментальних, теоретичних, експериментальних прикладних досліджень у різних галузях наук згідно з планами кафедр;
- підготовка кадрів вищої кваліфікації;
- здійснення зв’язків науково-дослідної роботи з навчально-виховним процесом сучасних вищих навчальних закладів;
- впровадження наукових наробок у практику вищої школи, а також у різні галузі науки і освіти;
- залучення студентів до науково-дослідної роботи. [2]

Отже, науково-дослідницька робота є важливим компонентом професійної діяльності викладачів, яка спрямовує їх творчий пошук на розробку нових теоретичних концепцій, освітніх технологій, ефективних

методик і методів тощо. Упровадження результатів науково-дослідної діяльності викладачів у практику вищого навчального закладу дозволяє підвищувати рівень професійної підготовки майбутніх фахівців на якісно новий рівень.

Список використаних джерел

1. Видрін Д. Україна на порозі XXI століття: політичний прогноз / Д. Видрін, Д. Табачник. – К.: Либідь, 1995. – С. 21.
2. Микитюк О.М. Становлення та розвиток науково-дослідної роботи у вищих педагогічних закладах України (історико-педагогічний аспект)/ О.М. Микитюк – Харк. держ. пед. ун-т імені Г.С. Сковороди. – Харків: «ОВС», 2001. – 256 с.
3. Степашко В. Модель науково-дослідної роботи вищого навчального закладу / В. Степашко // Збірник наукових праць Уманського педагогічного університету ім. П. Тичини. Психолого-педагогічні проблеми сільської школи. – Вип. 17 (2006). – С. 17-29.
4. Фоменко Н.А. Педагогіка вищої школи: методологія, стандартизація туристської освіти : навчальний посібник. / Н.А. Фоменко– К.: Видавничий дім «Слово», 2005. – 216 с.
5. http://dspace.univer.kharkov.ua/bitstream/123456789/6945/2/in_to_sr_lecture.pdf

НОВІ ВІДКРИТТЯ І ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ І ВИКЛАДАЧІВ

Тарутіна З.Є., кандидат медичних наук,
старший науковий співробітник,
Інститут вищої освіти НАПН України

Разом з початком XXI ст. планету заповнили екранні інформаційно-комунікаційні засоби, що мали значні і переважно негативні наслідки у формі зниження когнітивних спроможностей дітей і молоді. У Росії велика група кваліфікованих фахівців виявила багато ментальних зрушень, що свідчать про ураження мозку й відставання спроможностей сучасних дітей від показників їхніх ровесників півстоліття тому ([3] та ін.). Японці, ігноруючи мудрі й поодинокі попередження, упритул наблизилися до показника "1 комп'ютер - 1 учень", що порушило природний психофізичний розвиток дітей і підлітків та знизило їх спроможність розуміти тексти і використовувати інформацію з них для мислення, зокрема, для вирішення задач [4]. Науковці Заходу, в свою чергу, скаржаться на загальне ослаблення здібностей молоді до елементарного аналітичного мислення ([2] та ін.).

Ці явища, на наш погляд, значно ускладнили діяльність сучасних освітніх систем, які охоплюють всі 100% дітей і молоді, а не частину найздібніших. В Україні з політичних причин відкинули багато чого з класичного педагогічної спадщини. У нас підвищили вимоги до вчителів, а від шкіл чекають формування у володарів атестатів найвищих спроможностей до мислення разом з великою сумою фактологічних знань, необхідних для студентів ВНЗ.

Тема "мислення" стала популярною в сфері психолого-педагогічних наук, часто зустрічаючись у наукових виданнях. Це слід вітати, адже інформатизація

вже змінила мислення молоді і знизила цінність досягнень і рекомендацій вчених попередніх століть. Викладачі педагогічних ВНЗ більше інших мають потребу у цій темі, в іншому разі їм важко допомогти студентам швидко досягнути рівня професіоналізму в обраній ними спеціальності.

На жаль, новітні українські педагогічні словники та енциклопедії ігнорують поняття "мислення", мало що потрібного можна знайти в підручниках (не виключаючи і курси психології, заповнені викладом історії персоналій та їхніх творів). Це примушує освітян звертатися до філософських джерел, де система понять аж ніяк не орієнтована на їх потреби. Для прикладу наведемо два визначення - педагогічне і філософське: 1) МИСЛЕННЯ - сукупність психічних процесів, станів, дій людини, спрямованих на вирішення різних завдань (практичних, теоретичних) і забезпечують це рішення (знаходження відповідей на поставлені питання, підтвердженнь чи спростувань гіпотез, що висувалися); 2) МИСЛЕННЯ - внутрішнє, активне прагнення опанувати й керувати своїми власними уявленнями, поняттями, спонуканнями почуттів і волі, спогадами, очікуваннями і т. д. З тією метою, щоб отримати необхідну для оволодіння ситуацією директиву".

Обсяг тез виключає детальний аналіз поняття "мислення", тому обмежимося висвітленням невеликої частини тих відкриттів, які зробили представники молодих наук, які вивчають не тільки фізіологію головного мозку та інших системи тіла людини, а й закони їх діяльності, стежать за активністю та її результатами. Дуже важливим для педагогів є відкриття процесу "професіоналізації" мозку, розтягнутого у часі до настання дорослого віку й скерованого на формування максимально ефективного органу. Структуру і зміст навчання слід точно узгодити з тими потребами, які у сенсі впливів має мозок людини у відповідних інтервалах віку. Недоцільним є зсув у початкову школу системи абстрактних та інших подібних понять, на які "розрахований природою" лише мозок старших підлітків і дорослих.

Дослідники мислення давно досягли консенсусу в тому, що за структурою воно має два полюси: 1) алгоритмічне, яке виконується за заздалегідь відомими правилами; 2) евристичне - творче рішення нестандартних завдань і проблем. Незвичайну ситуацію досліджують особливими методами, мінімальний набір яких включає тимчасове спрощення задачі, використання аналогій, розгляд крайніх варіантів, переформулювання початкових вимог, вчинення «стрибків» через інформаційні розриви. Завзятість у спробах вирішення такого завдання (проблеми) не тільки змушує мозок включати внутрішні частини для неусвідомлюваного (автономного) пошуку відповіді, а й стимулює процес ускладнення структури шляхом утворення нових зв'язків між нервовими клітинами. Виявилось, що для такого удосконалення мозку учнів і студентів не існує нічого кращого від проблемного навчання і залучення до довільної самостійної дослідницької діяльності.

Новітні дослідження довели, що хоч знайомий спосіб вирішення проблеми першим приходиться в голову і прискорює мислення, слід напружити волю й піти в мисленні уперед. Наш мозок має значний недолік, т.зв. ефект

Лачінса. Він полягає в тому, що майже всі люди схильні знаходити підтвердження власній правоті і не помічати всього, що суперечить звичному. На жаль, це позбавляє можливості побачити більш ефективне рішення. Спосіб протидії ефекту Лачінса - весь час пам'ятати про цю уразливість свого мислення. Більше звертати увагу на факти, що суперечать теорії, досліджувати все нові спостереження або думки, що йдуть врозріз з визнаними висновками.

Читання - це навичка, якій доводиться вчитися з нуля, адже у мозку людини при народженні немає готових для виконання цього завдання нейросхем. Вивчившись, слід тренувати вміння і використовувати знання. Збереження здібностей при тренуванні недавно отримало вагоме підтвердження при виявленні явища щоденного народження сотень нових нейронів у відповідних зонах мозку людини, які після цього використовуються для інтенсифікації накопичення нової інформації та її перетворення [1].

Список використаних джерел

1. Джабр Ф. Восстановление нейронов головного мозга // В мире науки. – 2013. - №7-8. – С. 87-88.
2. Социальные сети "уничтожают" аналитическое мышление (URL: <http://newsland.com/news/detail/id/1319719/ 9-02-2014>).
3. Фельдштейн Д.И. Приоритетные направления психолого-педагогических исследований в условиях значимых изменений ребёнка и ситуации его развития // Педагогика. – 2010. - №7. – С. 3-11.
4. Lessons from PISA for Japan. Strong Performers and Successful Reformers in Education. Paris, OECD Publishing, 2012. – 212 p.

ЕФЕКТИВНІСТЬ НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ

Чорнойван Г. П., кандидат педагогічних наук,
Інститут вищої освіти НАПН України

Важливим завданням вітчизняної професійної освіти є забезпечення своєчасної готовності майбутніх вчителів до інноваційних умов навчання і виховання, конкурентоздатності та професійності. У зв'язку з цим особливого значення набуває внесення змін в існуючу систему професійної підготовки майбутніх вчителів, зокрема залучення студентів до активної науково-дослідної діяльності. Навчання у ВНЗ є періодом, коли закладається підґрунтя кар'єри, зав'язуються необхідні професійні зв'язки, починає накопичуватися безцінний досвід, що перетворює майбутнього вчителя у висококваліфікованого фахівця.

Значну роль у формуванні професійності майбутніх вчителів відіграє ефективна науково-дослідна діяльність. Наукові інтереси і дослідницькі мотиви майбутніх вчителів в процесі науково-дослідницької діяльності у ВНЗ можна в цілому розбити на етапи, в яких фахівці: вивчають методи наукового дослідження і адаптуються до нових умов навчання, виконуючи репродуктивні і репродуктивно-дослідницькі види діяльності; активно займаються навчально-

дослідницькою діяльністю, виконуючи дослідницькі завдання в рамках самостійної роботи; беруть участь у навчальному дослідженні (за значного збільшення обсягу самостійної роботи) та у виробничо-наукових дослідженнях, поряд із проведенням навчальних досліджень [1; 2, с. 50].

Основними цілями ефективності науково-дослідної діяльності є підвищення якості професійної підготовки, формування у майбутнього фахівця здатності думати самостійно і творчо. Загалом їх можна сформулювати як: розвиток комплексу дослідницьких, експериментальних і теоретичних знань, вмінь і компетентностей у кожного майбутнього вчителя; формування діалектичної логіки і наукового мислення; формування наукового світогляду і оволодіння методами наукового пізнання; формування професійного і культурного світогляду фахівця через інтеграцію освітнього процесу і наукового прогресу; створення позитивної мотивації і стійкого інтересу до спеціальності, яка вивчається, прищеплення інтересу до науково-дослідної роботи і усвідомлення її суспільної значущості; вироблення навичок публічних виступів і участі у наукових дискусіях; осучаснення професійної підготовки в процесі оновлення змістової сторони освітнього стандарту тощо [1; 2, с. 52].

Ефективному формуванню дослідницьких умінь у майбутніх вчителів сприяє навчально-рольова гра. Типами навчально-рольових ігор, які можна використати для залучення студентів до науково-дослідної діяльності є: мікровикладання (студент виступає в ролі викладача, який спрямований на науковий пошук з використання новітніх досягнень науки); наукові дискусії з обов'язковою участю опонентів; нестандартне проведення занять (тематичні уроки у формі усного журналу, свята, казки, мандрівки тощо). За будь-якого типу навчально-рольової гри майбутні вчителі набувають умінь вирішувати нестандартні проблеми оригінальними засобами, здатності з науково обґрунтованих позицій розв'язувати педагогічні завдання. Досвід проведення навчально-рольових ігор свідчить про підвищений інтерес до проблеми, їхню активність на всіх етапах підготовки і проведення гри. Майбутні вчителі виступають як спільнота дослідників, крім того, у процесі ігор вони набувають методичного досвіду проведення означених заходів під час проходження педагогічної практики [3, 4].

Також ефективність науково-дослідної діяльності полягає в орієнтуванні майбутнього вчителя на методологічну культуру, яку можна опанувати пройшовши такі етапи: початковий; наукове та професійне становлення молодого дослідника; усвідомлений науковий пошук; наукова зрілість. На останньому етапі майбутні вчителі вже узагальнюють факти, поглиблюють і розвивають теоретичні положення, уточнюють базові поняття, широко впроваджують сучасні наукові підходи. У фахівців такого рівня увага акцентована на розробку, насамперед, теоретичних засад дослідження, виявлення певних тенденцій та закономірностей розвитку педагогічних явищ, вивчення внутрішніх причинно-наслідкових зв'язків тощо [3; 4]. Наукова зрілість майбутнього вчителя спонукає його до подальшої наукової роботи, зокрема, продовження навчання в аспірантурі [5, с. 184].

Важливими якостями у науковому зростанні майбутніх вчителів виділяємо допитливість та інтерес до вирішення педагогічної проблеми, самостійність, ініціативність, працелюбність, готовність до інтелектуального ризику, цілеспрямованість, наполегливість. Також важливим є розвиток лідерських якостей майбутнього вчителя, який повинен вміти залучати талановитих учнів до науки починаючи із шкільної парти, бути авторитетом.

Ефективна науково-дослідна діяльність майбутніх вчителів має фундаментальне значення для розвитку наукової компоненти в якісній підготовці фахівця. Визначальним при цього слугує її вмотивованість, інноваційність та неперервність.

Список використаних джерел:

1. Артемчук Г. І. Методика організації науково-дослідної роботи: навч. посіб. [для студ. та викл. вищих навч. закладів] / Г. І. Артемчук, В. М. Курило, П. М. Кочерган. – К. : Форум, 2000. – 271 с.
2. Голуб Т. П. Інтеракція змісту науково-дослідницької роботи студентів і якості вищої технічної освіти / Т. П. Голуб // Наука і освіта. – 2011. – № 6. – С. 51–54.
3. Дубасенюк О. А. Формування методологічної культури молодого дослідника у процесі його наукового становлення у сфері педагогіки / О. А. Дубасенюк // Професійна освіта: педагогіка і психологія. – 2009. – Вип. XI. – С. 67–74.
4. Зеленько О. А. Про науково-дослідну роботу у вишах України / О. А. Зеленько // Наука і освіта. – 2011. – № 8 : Педагогіка. – С. 56–59.
5. Никольский В. М. Проблемы совершенствования подготовки научных кадров в высшей школе / В. М. Никольский // Вестник ТьГУ. – 2008. – Вып. 8. – С. 18–189. – (Серия: «Биология и экология»).